

ЗАГАЛЬНІ РИСИ ПОЗИТИВІСТСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ІСТОРІЇ

Погребняк Данило

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
студент

Науковий керівник: Артюх В'ячеслав Олексійович

кандидат філософських наук,
доцент кафедри історії, правознавства
та методики навчання ГНПУ ім. О. Довженка

У другій половині XIX ст., за епохи бурхливого розвитку техніки, прикладних і теоретичних наук, зміни їх соціального статусу, індустріальної трансформації західного світу, тобто всіх тих факторів, які у свідомості західної людини спричинили створення образу «розчаклованого світу» (М. Вебер), з'являється філософське вчення, що претендує на адекватне вираження цієї ситуації, – позитивізм. Позитивізм, підносячи науку і засуджуючи метафізику, утверджуючи віру в поступ і наукову раціональність, не міг не викликати прихильного ставлення у значної кількості європейських інтелектуалів.

Тому, на відміну від історіософії романтизму з її «національними духами» як тими внутрішніми «сутностями», що знаходяться за зовнішньою оболонкою історичного процесу позитивізм намагається показати, що в світі людей, як і в природі, все відбувається з необхідністю, тобто, що все детерміноване й детерміноване воно лише емпіричними факторами.

Виникнення позитивізму пов'язують з іменем французького філософа Огюста Конта (1798–1857). Позитивісти задекларували свій рішучий розрив із метафізикою, під якою вони розуміли всю передуючу їм філософію. Існує лише єдиний світ – світ феноменів, і пояснювати його, залучаючи якісь першосутності, що нібито знаходяться в основі нашого досвіду, вони вважають не вартими. Адже немає можливості вийти за межі нашого досвіду й тому ставити питання про якусь основу досвіду, що лежить позаду самого досвіду, безглуздо, відтак й історія не потребує якоїсь філософії, що стояла би над нею як наукою. Проте, на їхню думку, це зовсім не означає, що виключається синтез історичного знання чи наявність узагальнюючих висновків із історичних досліджень. Таке неприйняття позитивістами сучасної їм філософії, а отже і минулої та сучасної філософії історії призвело до того, що ними був створений інший впливовий варіант філософії історії, начебто вільний від релігійних та метафізичних забобонів і такий, що відображає процес емансипації ratio, ставши, врешті-решт, новою метафізикою історії, як, наприклад, у того ж О. Конта з його періодами розумової історії людства – теологічним, метафізичним і позитивним. Так конкретизована і подана філософсько-історична проблематика у позитивістів стала предметом уваги нової науки про суспільство – соціології (і особливо тієї її частини, що на противагу статичності називається динамікою). І якщо попередня історіософія (часто в теологічній формі) тлумачить насамперед духовний зміст історії, майже повністю ігноруючи конкретику історичної науки, то позитивісти намагаються вибудувувати теоретичні історичні моделі як пряме продовження емпіричних досліджень.

Соціокультурні й природні явища з точки зору позитивістської доктрини як емпіричної версії натуралістичного підходу до історичного процесу є якісно

однорідними. Тому історичний процес і його складові не становлять собою якісно нової, порівняно з природою, реальності. Це, у свою чергу, означає, що їх пояснення можливе за допомогою підведення під закони природи. А тому, на їхню думку, вся система суспільних наук повинна будуватися за моделлю фізичних наук, використовуючи її методологічні настанови. Важливим для позитивізму також є перебільшення ролі досвіду та почуттєвих чинників у історичному пізнанні, а також вимога «ціннісної нейтральності», згідно з якою дослідник мусить утримуватися від будь-яких суб'єктивних ціннісних суджень щодо природи явищ, які вивчаються.

О. Конт, відкривши науку соціологію, вважав, що тим самим подолав усю попередню метафізичну філософію історії, до того ж інше місце відвів їй історичному пізнанню. У контівській схемі до суспільних наук належали дві дисципліни: пояснювальна (теоретична) наука про суспільство – соціологія та описова (фактографічна) наука про суспільство – історія. У послідовників Конта у галузі методології науки – Джона Стюарта Міля (1806–1873), Герберта Спенсера (1820–1903) і навіть у одного з творців марксистської доктрини Фридриха Енгельса (1820–1895) – розуміння історії як описової частини суспільствознавства (якій надається другорядний статус щодо до пояснювальної частини суспільствознавства), зберігається. Соціолог – це такий собі «суперісторик» (Р. Дж. Колінгвуд), що на теоретичному рівні осмислює ті історичні факти, які історик сприймає лише емпірично.

Позитивістські настанови Конта і його послідовників, які вимагали, щоб історичні факти використовувалися як сировина для чогось більш важливого, ніж самі ці факти, розділяло, крім філософів, і багато істориків.

Для звичних позитивістських уявлень історичний факт є таким же однорідним, як і у природознавстві чи соціології. Він є своєрідним пасивним відображенням у свідомості суб'єкта пізнання образу об'єктивної дійсності, яке наділяється значеннями істинності. Складність полягає в тому, що у природознавстві факти визначаються безпосередньо через чуттєве сприйняття, а для проминулої дійсності такий підхід щодо встановлення явища як факту не застосовний. Однак історики-позитивісти визнавали реальність минулого, вважаючи, що безпосередньо воно дане у вигляді документів та речових пам'яток. Те, що не зафіксоване в документі не існує й у минулому. Звідси таке уважне, часто благоговійне ставлення до історичних джерел, де у фактах найточніше відображається це минуле. Причому самі факти розглядалися як абсолютно не залежні від суб'єкта, що їх пізнає та його оцінок. У позитивізмі фактично існує культ фактів, але, відмітимо, за рахунок ігнорування проблеми пояснення. Проте функцію пояснення у позитивізмі, як уже зазначалося, виконує зовсім не історія, а соціологія. Вона вирішує своє теоретичне завдання, роблячи на основі достовірних фактів індуктивні висновки, тобто аргументовано пояснюючи їх і виводячи з них закономірності.

Отже, на рівні позитивістської методології схема добування наукового історичного знання виглядає так: історичне узагальнення отримується внаслідок накопичення фактів, що уявляються автономними одиницями. Дослідження чітко поділяється на дві частини: реконструкцію фактів і встановлення закономірностей, причому факти видобуваються лише шляхом критичного аналізу повідомлень історичних джерел, а закони встановлюються шляхом узагальнення цих фактів, кожний із яких розглядається як ізольований від інших та незалежний від позиції

дослідника. Історію у позитивізмі розуміють як не належний людині, наперед заданий, тобто об'єктивний процес. Намагання поставити дослідження історичного процесу на строго наукові рейки призвело позитивістів до особливої актуалізації ідеї прогресу (поступу). Як відомо, для самого Конта формулою поступу є закон трьох стадій розумового розвитку людства – теологічної, метафізичної та позитивної. Власне, для самого Конта ця теорія поступу і є його новою філософією історії.

Таким чином, вчення про поступ на рівні історіософії й такі новації на рівні епістемології історичного пізнання, як увага до одиничного історичного факту, теоретичні узагальнення, які мають право на існування лише внаслідок обробки емпіричного пласту історичного пізнання, – це і становить те, що можна назвати позитивістською філософією історії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колінгвуд Р. Ст. Ідея історії / пер. англ. О. Мокровольського. Київ : Основи, 1996. 615 с.

ЕВОЛЮЦІЯ ОБОРОННОЇ ПОЛІТИКИ ЄС: ВІД ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО СПІЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Домашенко Максим

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
магістрант

Науковий керівник: Чумаченко Олена Анатоліївна

кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії, правознавства
та методики навчання ГНПУ ім. О. Довженка,
директор ННІ філології та історії

У статті розглянуто еволюцію оборонної політики ЄС від періоду після холодної війни до сучасних часів. Він починається з огляду Петерберзької декларації 1992 року та розвитку Європейського Союзу як важливого актора у сфері безпеки та оборони. Європейська ініціативи з безпеки і оборони, а також угода «Берлін плюс» розширили співробітництво ЄС з НАТО. Зазначено, що Лісабонський договір відіграв ключову роль у створенні Європейської служби зовнішніх дій та продовженні Петерберзьких завдань.

Ключові слова: Європейський Союз, Спільна політика безпеки і оборони, НАТО, Лісабонський договір, Європейська служба зовнішніх дій, миротворчі операції.

Після закінчення холодної війни та конфліктів на Балканах стало зрозуміло, що Європа повинна взяти на себе відповідальність за запобігання конфліктам та врегулювання криз. 19 червня 1992 року Європейське співтовариство прийняло Петерберзьку декларацію [4], яка включала так звані Петерберзькі завдання. Ці завдання включали гуманітарну допомогу та операції з надання допомоги; миротворчі